

mucf
Myndigheten för ungdoms-
och civiltillsamhällesfrågor

Det blir bara värre om jag berättar...

Unga berättar om
sexuella trakasserier
i utbildningsmiljö och
vad du kan göra

FOKUS 20

” Han fotade mina ben och bara ”åh, vad fina ben du har i de där strumpbyxorna”. Det var så här, jag vart äcklad. Jag slängde den där jävla klänningen. Jag vart ... Jag ville inte gå tillbaka dit. Det var skittråkigt och hemskt och bara behöva vara där. ”

Tjej på gymnasiet som utsattes av en handledare på praktikplatsen under en Nobelfest med barnen på förskolan

Det blir bara värre om jag berättar...

**Unga berättar om sexuella trakasserier
i utbildningsmiljö och vad du kan göra**

FOKUS 20

© Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor

Uppdragsledare: Victoria C Wahlgren

Omslagsfoto: Dave Goudreau/Unsplash

Övriga foton:

s. 6 Sharon McCutcheon/Unsplash

s. 16 Jonas Allert/Unsplash

s. 24 Dimitar Belchev/Unsplash

s. 31 Guillaume Issaly/Unsplash

s. 38 Blake Cheek/Unsplash

Grafisk form: Länge L ve Kommunikation AB

Tryck: Tryckservice i Ängelholm AB, december 2020.

Kontaktuppgifter MUCF:

Telefon: 010-160 10 00

E-post: info@mucf.se

Webbplats: www.mucf.se

Förord

Det blir bara värre om jag berättar. Unga berättar om sexuella trakasserier i utbildningsmiljö och vad du kan göra är en del av Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågors (MUCF) uppföljning av de ungdomspolitiska målen. Denna kortversion bygger på rapporten Fokus 20 och innehåller samma material, men i kortform.

Med den här rapporten vill myndigheten belysa vad unga själva berättar om sina upplevelser av sexuella trakasserier i utbildningsmiljö. De påverkas även om de inte utsätts själva och de påverkas under lång tid. 60 procent av tjejerna och 18 procent av killarna har enligt vår nationella ungdomsenkät utsatts för sexuella trakasserier en eller flera gånger.

Tack till alla de modiga unga som vi fick förmånen att intervjua och som gjorde denna rapport möjlig. Vi uppskattar att ni vågade dela med er av era erfarenheter.

Kortversionen har tagits fram på avdelningen för utredning av Victoria C Wahlgren (uppdragsansvarig) och Alba Stjärnkvist.

Lena Nyberg

Generaldirektör

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor

Love who
you are

Innehåll

Sammanfattning	8
Inledning	12
Syfte	13
Begrepp som är bra att känna till	14
Ungas beskrivning av utsatthet	17
Särskilt utsatta unga	20
Ungas förståelse av sexuella trakasserier och normer	25
Normer för killar	26
#metoo - två sidor av ett mynt	28
Ungas erfarenhet av att berätta	32
Unga undviker att berätta för att inte utsättas ytterligare	34
När unga berättar gör de oftast det för vänner	35
Ungas hälsa påverkas under lång tid	39
Unga begränsar sig själva för att slippa utsättas	40
Ungas tankar om förebyggande arbete	43
Unga vill ha förebyggande arbete	44
Referenser	47

Sammanfattning

Det blir bara värre om jag berättar... Unga berättar om sexuella trakasserier och vad du kan göra beskriver ungas upplevelser av sexuella trakasserier. Vi har pratat med unga om deras erfarenheter av sin egen och andras utsatthet, hur de upplever att deras hälsa påverkas, vad de tänker om förebyggande arbete samt om #metoo påverkat deras utbildningsmiljö. Med utbildningsmiljö menar vi samtliga miljöer där unga får sin utbildning. Det kan vara i själva skolmiljön, på praktikplatser kopplade till utbildningen eller i andra lokaler där utbildningen pågår.

Den bok du nu håller i din hand bygger på Myn-digheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) Fokusrapport, Fokus 20, med samma tema¹. Unga mellan 14–30 år har intervjuats om förekomsten av sexuella trakasserier i sin utbildningsmiljö och hur de ser på skolans förebyggande arbete. De unga säger att de inte känner sig trygga i vad som händer om de vill anmäla utsatthet, sin egen eller andras.

¹ För mer utförlig rapport hänvisas till Fokus 20 där även metod, syfte och tabellbilaga finns. Kan hittas på www.mucf.se/Fokus20. Där finns även de förslag MUCF lagt till regeringen.

Rapporten visar att det finns en tydlig skillnad mellan tjejer, killar och hbtq-personer om vem som blir utsatt och varför. Tjejer och hbtq-personer är mer utsatta för sexuella trakasserier men det finns en utsatthet hos killar som börjar bli accepterad. Killar beskriver även i studien sin rädsla för att utsätta andra och att inte våga göra vissa saker för att det riskerar att tolkas fel.

Våra samtal med unga om hur de upplever sexuella trakasserier i utbildningsmiljö blev något annat än vad vi trodde från början. Vi sökte inte unga som utsatts själva men vi mötte unga som beskrev sin utsatthet för oss. De beskrev att många, oavsett kön, riskerar att utsättas för sexuella trakasserier. De beskrev den utsatthet som sker

- på sociala medier
- på praktikplatser
- på platser där vuxna inte befinner sig
- i korridorer på väg till och från olika platser.

De beskrev också hur de begränsar sig själva och sin livsmiljö för att slippa bli utsatta²

Det blev tydligt att unga vill att de vuxna som de möter i sina utbildningsmiljöer tar dem på allvar när de berättar om utsatthet. De vill att vuxna runt om

²Läs mer i Fokus 20, www.mucf.se/Fokus20.

dem ska våga fråga dem om utsatthet. Många av de unga beskriver att de drar sig för att berätta för de vill inte riskera att historien kommer ut. De vill inte riskera repressalier från lärare, handledare eller examinatore som utsatt dem. De vill inte hamna i skam av att ha blivit utsatt för sexuella trakasserier för de tror inte att det kommer att förändra situationen för dem om de berättar.

Under våra samtal blev det tydligt att unga vill diskutera dessa frågor med både sina klasskamrater och med sina lärare. Flera av dem säger att de vill diskutera i sina utbildningar och lära av varandra. De vill möta andras tankar för att växa i frågan. De unga önskar också att frågorna blir uppmärksammande av de som jobbar i deras utbildningsmiljö och stödstrukturer som elev- och studenthälsa. De unga efterfrågar ett aktivt förebyggande arbete.

Det blev också mycket tydligt att unga vill delta i utformandet av det förebyggande arbetet. De vill delta i arbetet med handlingsplaner och vid utformningen av det arbete som riktas till dem för de vill att det ska landa rätt. Det är ju även deras arbetsmiljö och då behöver de vara inblandade anser de.

Till dig som jobbar med unga i utbildningsmiljö vill unga skicka med att det är viktigt att

- våga fråga unga om utsatthet
- ta unga på allvar när de berättar
- visa att du engagerar dig genom att prata med unga om normer och jämställdhet i undervisningen
- bjuda in unga till det förebyggande arbetet.

Inledning

#Metoo skakade om Sverige hösten 2017. Uppro-
pen #tystiklassen³, #räckupphanden⁴ och #akademi-
uppropet⁵ samlade 19 700 elever och studenter. Där
berättade unga tjejer och icke-binära personer om
sexuella trakasserier som de blivit utsatta för i olika ut-
bildningsmiljöer. De beskrev de sexuella närmanden
och trakasserier som de utsatts för från såväl manliga
lärare som klasskamrater. Men det är inte bara tjejer
och icke-binära som utsätts för sexuella trakasserier,
även killar utsätts men det är inte lika vanligt att prata
om det.

God hälsa och utbildning är två jämställdhetspo-
litiska mål som är viktiga i ungas utveckling. Det är
viktiga delar i ungas vardagsliv och det lägger grun-
den för att unga ska kunna skapa ett liv här och nu

3 <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/tystiklassen-nu-gor-eleverna-uppror-mot-sexuella-trakasserier-i-skolan>.

4 <https://lararnastidning.se/rackupphanden-gymnasieelever-vittnar-om-overgrepp/>.

5 <https://www.svd.se/visste-inte-om-jag-skulle-do--sen-valdtog-han-mig>; <https://universitetslararen.se/2018/02/13/sexuella-trakasserier-behover-kartlaggas/>. I #akademiupproret finns ä en studenter, lärare, doktorander och forskare som är äldre än 25 år.

samt kunna lägga grunden för framtida försörjning. Att som ung vara utsatt för sexuella trakasserier inverkar negativt på ungas hälsa och studieprestation. Studier visar att utsatthet för sexuella trakasserier kan leda till stress, låg självkänsla, ångest, självmordstankar och självskadebeteende. Sexuella trakasserier kan även påverka elevens/studentens närvaro i skolan och utbildningsresultat.

Den här skriften är för dig som jobbar med utbildning på olika sätt eller som möter unga i en skolvardag. De unga som uttalar sig i den här studien berättar om sin egen och andras utsatthet, var de utsätts och hur det påverkar dem. Varje avsnitt inleds med en sammanfattning av vad unga berättat under intervjuerna och avslutas med vad du som arbetar med unga kan tänka på utifrån det.

≡ Syfte

Syftet med denna skrift är tvådelat. Det första syftet är att göra ungas röster hörda om deras erfarenheter av sexuella trakasserier i sin utbildningsmiljö och hur det påverkar dem. Det andra syftet är att skriften ska fungera som ett stöd för dig som arbetar med och möter unga i utbildningsmiljö.

≡ **Begrepp som är bra att känna till**

Begreppet **hbtq** är en förkortning av fyra olika begrepp: homosexuell, bisexuell, trans och queer.

- **Homosexuell** är en person som blir attraherad eller kär i personer av samma kön som ens egna.
- **Bisexuell** är en person som blir attraherad eller kär i personer av både det egna och det motsatta könet.
- **Transperson** är en person som har en könsidentitet och/eller ett könsuttryck som alltid, eller under perioder, skiljer sig från det kön som personen registrerades som vid födseln.
- **Queer** är ett brett begrepp för en person på något sätt bryter mot normer som rör kön, könsuttryck och sexualitet. Till begreppet queer hör även icke-binär eller intergender. Det är personer som menar att deras könsidentitet ligger mellan eller bortom de traditionella könskategorierna, man och kvinna, eller som väljer att inte definiera sin könsidentitet alls.

Begreppet **heterosexuella cispersoner** syftar både på en persons sexuella läggning och på dennes könsidentitet och könsuttryck. Heterosexuella cispersoner identifierar sig både som heterosexuella och som cispersoner.

- **Heterosexuell** är en person som blir attraherad eller kär i personer av det motsatta könet.

Cisperson är, i motsats till transperson, en person vars juridiska kön, biologiska kön och könsidentitet hänger ihop och alltid har hängt ihop i enlighet med den rådande samhällsnormen. Det innebär att cispersoner kan vara heterosexuella, bisexuella och queera⁶.

⁶För mer information se www.mucof.se/Fokus20.

CONTROL WITH PRIDE

SUPPLY CO.

Original
SINCE 1949

Ungas beskrivning av utsatthet

- Det är vanligt att unga utsätts för sexuella trakasserier i sin utbildningsmiljö, främst i form av ord och kommentarer.
- Både unga hbtq-personer och unga med funktionsnedsättning utsätts i större utsträckning än andra unga för ovälkomna sexuella handlingar flera gånger.
- Unga berättar både om utsatthet från andra elever, lärare och andra vuxna i anslutning till skolan.
- Sexuella trakasserier förekommer även i digitala miljöer.
- Unga upplever att miljöer där lärare befinner sig är tryggare än miljöer där lärare inte finns. Det förekommer fler sexuella trakasserier i miljöer där lärare inte är.

De olika #metoo-uppropen som gällde skola och utbildning samlade 19 700 elever och studenter. Det är långt ifrån alla som utsatts för sexuella trakasserier, bland annat saknades killarnas berättelser. 60 procent

av tjejerna och 18 procent av killarna har enligt nationella ungdomsenkäten utsatts för sexuella trakasserier en eller flera gånger (MUCF 2020)

MUCF har träffat ett antal unga för att prata om sexuella trakasserier. De vi träffade behövde inte själva vara utsatta. Dock visade det sig att de flesta hade erfarenhet av det. 60 procent av tjejerna och 18 procent av killarna har utsatts för sexuella trakasserier en eller flera gånger .

Enligt de unga som vi har träffat är sexuella trakasserier handlingar som är ovälkomna av den som blir utsatt för dem. De beskriver det som

- sexualiserat språk i talade kommentarer eller ord som hora, bög och fitt
- skrivna kommentarer i olika forum på internet, exempelvis klasschattar och liknande
- tafsanden eller närmanden som är ovälkomna
- pornografiska bilder som skickas till bland annat mobiltelefoner, så kallade *dick pics*
- när någon stirrar på dem utan att de vet innebörden
- när de blir visslade efter eller när någon gör ljud då de går förbi dem.

De exempel som de unga ger är såväl verbala som icke-verbala och kroppsliga sexuella trakasserier⁷. Gränsdragningen mellan sexuella trakasserier och sexualbrott är att vid ett brott ska det finnas ett uppsåt, medan det vid sexuella trakasserier är den utsatta som avgör gränsen. Unga beskriver att det förekommer sexuella trakasserier nästan dagligen i deras utbildningsmiljöer. De beskriver att det är

- elever och studenter som utsätter andra elever och studenter
- lärare som utsätter elever och studenter
- handledare som utsätter elever och studenter på praktikplatser.

Flera av de unga som vi träffat berättar att sexuella trakasserier är vanligare i yngre åldrar. De beskriver hur de i vardagen blivit kallade för ord som bög och hora eller fått höra kommentarer om sina eller andras kroppar. De berättar att det skickas bilder till varandra och att det skrivs i klasschattar och på andra ställen i sociala medier. Unga säger att sexuella trakasserier sker

⁷Till verbala sexuella trakasserier räknas ord och muntliga kommentarer. Icke-verbala är bland annat bilder, visslingar eller andra ljud, att stirra på någon eller att skriva i sociala medier. Kroppsliga sexuella trakasserier är att ta på någon på ett ovälkommet sätt.

på de ställen där det inte finns vuxna som utsattheten är störst. Unga studenter på lärosäten som ser tillbaka menar att sexuella trakasserier minskat med åren och att det var värst i grundskolan.

Unga berättar att de utsätts i sin utbildningsmiljö men även utanför. Flera av de unga som vi pratat med har berättat om situationer där de utsatts genom kommentarer eller kroppsliga närmanden som tafsande. De berättar att de lärare som utsätter dem gör det genom bland annat olämplig placering av händer eller andra kroppsdelar. En av tjejerna på gymnasiet beskriver att hon blev sexuellt trakasserad under sin praktik på en förskola:

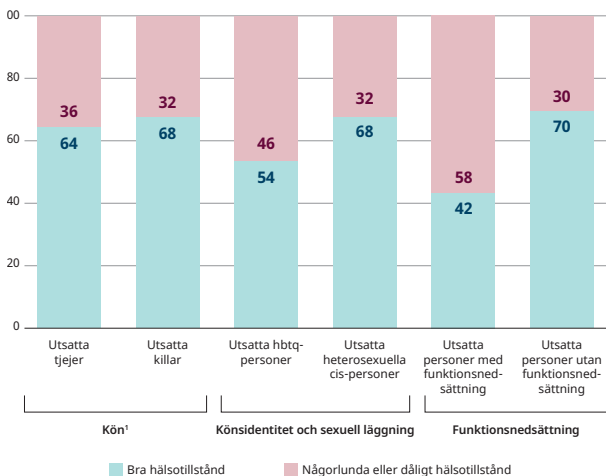

(...) Han fotade mina ben och bara "åh, vad fina ben du har i de där strumpbyxorna". Det var så här, jag vart äcklad. Jag slängde den där jävla klänningen. Jag vart ... Jag ville inte gå tillbaka dit. Det var skittråkigt och hemskt och bara behöva vara där. /Tjej

☰ **Särskilt utsatta unga**

Inom gruppen unga finns det de som utsätts oftare än andra. Tjejer, personer med funktionsnedsättning och hbtq-personer utsätts oftare än killar. De som vi pratat med säger att de upplever det men menar också att det även är de som bryter mot normen och som

avviker som blir utsatta. Att vara en ung hbtq-person är att avvika från normen och de som vi pratat med beskriver att de har utsatts under lång tid.

Unga hbtq-personers egna vittnesmål om återkommande trakasserier som pågår under lång tid stöds även av enkätsvar. Det finns ingen skillnad i andelen unga hbtq-personer och unga heterosexuella cis-personer som uppger att de blivit utsatta för en ovälkommen sexuell handling vid ett tillfälle.

De unga hbtq-personer som vi träffat berättar att de många gånger utsatts både för homofobiskt agerande och sexuella trakasserier på grund av att de genom sin sexualitet bryter mot samhällets normer. De be-

skriver hur de under sin uppväxt känt sig annorlunda och därigenom varit mål för sexuella trakasserier. De menar att det sker i alla former av miljöer, i skolan, på fritiden men även i andra miljöer.

(...) När man växer upp på en ort som är ganska gles och kommer ut som homosexuell man, då är det väldigt svårt att hitta typ en plats att passa in på. Det blir en väldigt ... Så det var väldigt mycket olika sexuella trakasserier. Jag fick höra genom att folk ... Delvis har jag blivit tafsad på. Folk har liksom skrikit "jävla böger" i korridoren, och jättemycket såna grejer som har hänt, som gör att man ... Alltså, det gör mer ont än vad folk tror, för det är liksom ... Det här är inte någonting jag själv kan styra över. Det här är någonting som jag alltid har varit. /Kille

Tänk på:

- Att unga känner större trygghet om det finns fl vuxna/lärare som ser och uppmärksammar ungas situation.
- Att våga fråga unga om deras situation både i skolan och på praktikplatser.
- Att unga utsätts för sexuella trakasserier i många miljöer kopplade till utbildningen som till exempel sociala medier, gym och praktikplatser.
- Att tydliggöra vem som är ansvarig för att arbetet genomförs och vem som följer upp och utvecklar arbetet.
- Att tydliggöra rutiner för när unga anmäler utsatt-het för sexuella trakasserier och vem som ansvarar för att rutinerna följs upp och utvärderas.

Ungas förståelse av sexuella trakasserier och normer

En del unga anser att det finns skillnader mellan olika sexuella trakasserier medan andra anser att alla är lika allvarliga.

Både killar och tjejer utsätts men det är mer vanligt att killar ska anses uppskatta att en tjej trakasserat honom.

Killar uppfattar inte alltid att de utsätts för sexuella trakasserier utan tolkar det som annan form av utsatthet.

#Metoo har fått betydelse för en del unga. Dels för att fle , oftast tjejer, vågar berätta, dels för att det har blivit ett stoppord.

De unga som vi har träffat och pratat med menar att det kan vara svårt att definiera sexuella trakasserier. Enligt dem är det svårt att dra gränsen mellan sexuella trakasserier och sexualbrott samt om det skiljer mellan handlingarna om alla är lika grova eller om det finns skillnader mellan olika handlingar. Vissa unga tycker att det skiljer mellan handlingarna medan andra inte håller med.

”

(...) För det beror helt och hållet på hur personen tar det. En del kanske inte bryr sig alls när den blir kallad hora, medan andra blir jätteupprörda och tänker på det i flera år och ändrar hela sin självbild på grund av det. /Tjej

≡ Normer för killar

Under våra samtal pratar de unga om de normer som finns för tjejer och killar. De menar att det skiljer mycket på dem och på de sätt som tjejer och killar utsätts för sexuella trakasserier. De beskriver att tjejer utsätts på ett sätt medan killar utsätts på ett annat sätt, men att det inte är lika uppmärksammat att även killar utsätts. De menar också att det är norm att killar ska stå ut med och tycka att det är ok att bli utsatt för sexuella trakasserier.

”

(...) Ja, jag vet ju när jag växte upp, mycket, så användes det väldigt mycket att så fort man gjorde någonting feminint så var man direkt böj. Och så vidare. Och jag tror att mycket sånt under ens uppväxt och hur kulturen kring det har sett ut har gjort att nu vid det här laget så har man väldigt svårt att identifiera sexuella trakasserier för att man är så van vid att höra det, och användas som retning eller mobbning och så vidare. /Kille

De killar vi pratat med beskriver att killar ofta inte uppfattar sexuella trakasserier som trakasserier utan som något annat, mobbning eller bråk. De berättar att ord som bög används redan i tidig ålder och de blir vana vid att höra det och uppfattar det inte som att bli utsatt för sexuella trakasserier. Killarna berättar att det blir ett sätt att visa andra killar var gränsen går för hur en kille ska bete sig. Heteronormen⁸ är tydligt närvarande hos de unga som vi träffat. Vi hör från både tjejer och killar att det finns ett visst tryck på den som utsätts av någon från det motsatta könet att uppfatta trakasseringen som någonting positivt. När någon däremot blir utsatt av någon av samma kön så uppfattas det snarare som en kränkning utan sexuella förtecken, även om exempelvis sexuella ord används.

”

(...) som kille ska du ju vara glad om en tjej, asså, gör någonting sånt mot dig... och liksom har sexuella drivningar mot dig. Du är ju lyckligt lottad om du gör det. Det är mycket den mentaliteten som finns hos killar. Att killgäng, när någonting sånt händer, bara "med vadå, du ska inte klaga. Det där är ju bara positivt för dig och såna saker". /Kille

⁸ Heteronormen innebär en norm där människor förväntas leva efter att heterosexualitet är det normala. En del av befolkningen dras sexuellt till och blir kär i personer av sitt eget kön (homosexualitet) eller båda könen (bisexualitet) (MUCE, 2010).

☰ #metoo - två sidor av ett mynt

Under intervjuerna frågade vi de unga om hur de påverkats av #metoo. De hade delade uppfattningar om vad den sociala rörelsen #metoo⁹ egentligen har bidragit med. Några nämner att de pratat om rörelsen i skolan i samband med att den pågick. Någon annan nämner att de i undervisningen har tagit upp jämställdhetsaspekter av det ämne de läser.

Någonting som de unga uppfattar som en skillnad efter att #metoo-rörelsen startade är samtalsklimatet kompisar emellan och det övriga sociala livet. De tjejer som är lite äldre upplever att de lättare kan säga ifrån eller berätta om sexuella trakasserier de varit med om. De menar att #metoo har blivit ett stoppord, ”sluta #metooa”. Några unga menar också att #metoo bara var något som kom och gick, att det sedan tystades ner och glömdes bort.

De killar vi träffar menar att #metoo var en bra rörelse som satte ljuset på sådant som inte borde få hända. Samtidigt som de anser att det var en bra rörelse så menar de också att det finns en baksida av den. De berättar att den medvetenhet som skapats har lett till

⁹#metoo fick ett medialt genomslag i oktober 2017 när tusentals svenska kvinnor och icke-binära samlades under olika upprop för att berätta om sin utsatthet för sexuella trakasserier. Relevanta för denna rapport är till exempel #räckupphanden, #tystiklassen och #akademiuppropet. Internationellt användes #metoo första gången 2006 av Tarana Burke (www.jamstalldheitsmyndigheten.se).

att det finns en större risk att bli utfrysst som kille, oavsett om handlingen gjorts avsiktligt eller oavsiktligt. Samtliga killar vi möter pratar om risken för att bli ”uthängd i sociala medier”. De menar att det är det som gör att många killar inte vågar vara ärliga i sina ageranden eller begränsar sig själva i mötet med tjejer.

Sammantaget hör vi från de unga att #metoo-rörelsen inte har upplevts påverka undervisningen eller utbildningen i någon större omfattning.

Tänk på:

- Att unga vill synliggöra att alla utsätts för sexuella trakasserier oavsett kön.
- Att unga vill diskutera sexuella trakasserier och diskriminering i sin utbildning för att lära mer.
- Att unga vill diskutera frågor som berör jämställdhet, normkritik, attityder och värderingar. Till din hjälp finns material från MUCF; *Rätt att veta!*¹⁰, del 1 om hälsa, jämställdhet, sexualitet, rättigheter, normer och relationer samt *Öppna skolan!*¹¹, för att få mer information om hbtq-perspektiv och ämnesinkludering men även tips för rektorer om styrning och ledning samt hur ett systematiskt kvalitetsar-

¹⁰<https://www.mucf.se/youmo-ratt-att-veta>

¹¹<https://www.mucf.se/publikationer/oppna-skolan>

bete kan genomföras. Du kan även göra normspänningar och trygghetsvandringar kopplat till skolans likabehandlingsarbete¹².

- Att inkludera eleverna i arbetet utifrån mångfaldsperspektiv; funktionsnedsättning, etnicitet, hbtq, kön, nyanlända.
- Att du kan ta utgångspunkt i denna text för att diskutera sexuella trakasserier och utsatthet med unga. Fokus kan vara vad känner unga till om diskriminering, vad unga vet om sexuella trakasserier, var unga kan vända sig för att berätta om de blivit utsatta och vilka rättigheter de har. Mer information finns i Fokus 20; www.mucf.se/Fokus20.

12 <https://www.mucf.se/publikationer/oppna-fritidsverksamheten>

Ungas erfarenhet av att berätta

- Unga är rädda att andra ska se dem som ”tråkiga” om de berättar, som en person som inte kan ta ett skämt eller som överreagerar eller skvallrar, och att det ska göra situationen värre.
- Normer för kvinnligt och manligt i samhället gör att unga inte upplever det som inträffat som sexuella trakasserier eller är osäkra på hur andra kommer tolka trakasserierna som de berättar om.
- Unga upplever att det finns en diskrepans i skolans budskap om att det råder nolltolerans mot sexuella trakasserier och i hur den faktiskt agerar för att motverka att sådana sker. De litar därför inte på att anmälan kommer att leda till en korrekt utredning och relevanta åtgärder.
- Unga är oroliga för att en anmälan av skolans personal ska få negativa konsekvenser för deras skolgång, betyg, poäng eller examen.
- Unga har vuxna i sin närhet som de känner sig trygga med och har förtroende för.

- Unga pratar med vänner som stöttar dem i att ta kontakt med någon vuxen angående det som inträffat

För att kunna arbeta med sexuella trakasserier är det viktigt att den som utsatts vågar berätta om vad som hänt.

Unga berättar att de känner sig osäkra på vad som kommer att hända om de berättar för någon om att de blivit utsatta för sexuella trakasserier. Det finns olika anledningar till att de drar sig för att berätta. En är att de förlorar tolkningsföreträdet till sin berättelse, de vet inte var informationen tar vägen och de är oroliga för att deras historia inte längre är deras. En annan är att de inte vet vad som kommer att hända om de berättar för vuxna, vilka som kommer att bli inblandade eller vad som kommer att hända med dem själva om de berättar. Det är anledningar som gör att de drar sig för att anmäla att de blivit utsatta för sexuella trakasserier.

(...) Jag har aldrig anmält någonting och jag kan känna att jag borde ha gjort det, men jag vågade inte för jag är rädd att man ska liksom hamna i domstol och så står de där och bara "ja, fast du hade på dig det här". Alltså, typ en sån sak. jag tycker inte att man märker av den skillnaden nämnvärt sen lagen ändrades, utan jag tycker fortfarande att det är så absurda exempel som visas upp, att det är ... Ja, men så här, "hon hade stringtrosor på sig, och då bad man lite om det." Det är lite så här, fast man hade byxor ovanpå. Alltså, det där tror jag är sånt som skrämmer många. /Tjej

Unga undviker att berätta för att inte utsättas ytterligare

Unga vill många gånger inte berätta för de menar att de riskerar att utsättas ytterligare, bland annat genom att det kommer ut att det var de som blev utsatta. Flera unga berättar att de inte vill att det ska bli känt att de utsatts. Andra säger att de bor på en liten ort eller att andra känner förövaren. De vill skydda sig själva från ytterligare utsatthet. De känner oro för att det i slutändan ska drabba dem själva en gång till om det kommer ut att de har berättat.

(...) För jag hade en kompis där på samma plats, så att när han skickade någonting till mig så tog hon kort på min telefon. Så jag har kvar det han har skrivit, och jag visade för läraren och hon var beredd att göra en anmälan och så här. Men samtidigt så är det ... Det blir det här stoppet, att jag kan inte lägga den där anmälan på honom även fast jag skulle behöva, just för att vi bor i på en liten ord där alla vet vem han är, alla vet vem jag är. Och han har så många kompisar som står bakom honom, säkert, oavsett vad han har gjort. Så att jag hade blivit igenkänd som den som anmälde honom, så då kan bara lägga det som att jag har hittat på allting. Så därför valde jag att inte göra det. /Tjej

Andra anledningar till att unga inte berättar är att de inte vill äventyra sina utbildningar. Unga på universitet beskriver att de inte vill riskera sina kurser och sina betyg genom att anmäla den lärare eller den examina-

tor som utsatt dem. Det som är gemensamt för de svar de unga ger är att de inte tror att det kommer att hända något med förövaren i alla fall. De menar att det troligen kommer att kosta dem själva mer att anmäla och därför låter de oftast bli. De anmäler sällan klass- eller kurskompisar heller av samma anledning som de yngre.

||| **När unga berättar gör de oftast ||| det för vänner**

Gemensamt för de unga, oavsett kön, är att det måste finnas ett starkt förtroende för den person som de berättar för. De beskriver det som att när man berättar så blir det hela mer verkligt. Men det är otäckt att släppa kontrollen och tolkningsföreträdet på det sätt som sker när man berättar. En tjej på gymnasiet beskriver att hon skulle känna sig tryggare att berätta om hon var anonym och berättade för någon som inte känner henne. Även flera av de unga som går på universitetet tror att fler skulle våga anmäla att de blivit utsatta om de kunde göra det på ett anonymt sätt och därmed utan oro att drabbas av konsekvenser för att de valt att berätta.

När unga väljer att anmäla gör de det för att de själva ska må bättre. Men de berättar först för en kompis innan de berättar för vuxna i sin närhet. Kompisarna fungerar både som ett stöd och som en tolkningshjälp i vad som egentligen har hänt. Många gånger är det kompisarna som säger att de ska gå vidare och berätta. Unga

berättar sedan för personer de har förtroende för, som de tror kan hjälpa dem och som kan ta dem på allvar.

Flera av de unga menar att kompisarna hjälper dem att tolka händelsen och stöttar när de väljer att berätta för exempelvis elev- eller studenthälsan. De menar att det känns tryggare att vända sig till sina vänner. En av dem säger:

(...) Och då pratade jag med mina kompisar, och då var det faktiskt de som satte ner foten och sa: "Men alltså, det här är inte okej, han får inte göra så här." Och det var de som gick och pratade med studenthälsan först, och sen så gick jag och pratade med studenthälsan. Och de sa liksom att nej, men är det obehagligt så är det inte okej. Och sen så hjälpte de mig att komma ur det och prata med honom och såna grejer också. Så det löste sig. /Tjej

Anledningen att berätta är enligt de unga i grundskolan att de behöver stöd och hjälp att hantera sina känslor kring det de blivit utsatta för. De säger att anledningen att berätta inte är att den som utsätter dem ska få konsekvenser utan att de behöver prata.

Även äldre tjejer på gymnasiet och på universitet berättar att det huvudsakliga syftet med att vända sig till vänner, familj eller studenthälsan är att få stöd i hur man ska hantera kränkningen man blivit utsatt för, inte att den som är skyldig ska straffas

Tänk på:

- Att unga vill att vuxna tar dem på allvar när de berättar.
- Att unga som berättar inte vill, eller ska behöva, förlora ägandeskapet över sin historia.
- Att unga vill veta vad som kommer att hända när de anmäler så att de känner trygghet under hela processen.
- Att underlätta för unga som vill berätta genom att se till att unga har information om vad som kommer att hända efter att de berättat.
- Att det tydliggörs vem som har ansvar för frågorna och vem som följer upp att eleverna vet vem de ska vända sig till om något hänt.

Ungas hälsa påverkas under lång tid

- Det finns flera konsekvenser för ungas möjlighet till god hälsa och utbildning av att utsättas för sexuella trakasserier.
- Unga som utsätts för sexuella trakasserier eller befinner sig i en miljö där sexuella trakasserier finns får svårare att koncentrera sig i skolan och utsattheten kan leda till frånvaro.
- Unga anpassar sitt beteende för att undvika att bli utsatta för sexuella trakasserier.
- Unga nedvärderar sig själva och utsattheten påverkar självkänslan under lång tid efteråt.
- Utsatthet för ovälkomna sexuella handlingar samvarierar med missnöjdhet med utbildning respektive arbets-/skolsituation och med hälsotillstånd.

Unga som utsätts för sexuella trakasserier menar att det många gånger gör mer ont än vad många tror och att upplevelsen finns med dem länge. De säger att det påverkar deras lust att gå till skolan där det hände, det påverkar deras koncentrationsförmåga och det påverkar dem genom att de tänker tillbaka på händelsen. Flera av

de unga, både tjejer och killar, menar att det påverkar självbilden negativt att bli utsatt för sexuella trakasserier.

(...) Jag tror att man typ nedvärderar sig själv, eftersom att ... Ja, men ofta är man bäst på att nedvärdera sig själv, och om någon annan har sagt någonting åt dig, så blir det lätt ... ja, men så som vi sa innan, att det blir typ ett eko i huvudet, eller någonting, som upprepas. Så man själv tror att det blir typ en sanning i stället. /Tjej

Flera av dem säger att det inte behöver påverka en direkt när det händer. Däremot spelas händelsen upp i huvudet under lång tid efteråt.

(...) Alltså, det påverkar en ju inte när man hör orden. Det påverkar ju liksom två veckor senare när man tänker tillbaka och två år senare. Det handlar ju inte bara om där och då. För jag menar, jag kan komma ihåg när jag gick i gymnasiet, i så här tvåan kanske, och man blev slut-tjej ..., och någon kallade en hora. Och det var så här någon man knappt kände. Och det kan jag fortfarande tänka på nu. /Tjej

Unga begränsar sig själva för att slippa utsättas

Främst unga tjejer berättar att de har strategier för att slippa bli utsatta. Strategierna handlar i grund och botten om att de begränsar sig själva och kan inte leva som de vill. De tänker hela tiden på vad de har på sig och hur de betar sig. En av tjejerna beskriver hur hon

och hennes kompisar brukar välja andra vägar för att gå till skåpet. Allt för att slippa gå förbi den korridor där de vet att de kan bli utsatta.

(...) Ja, men det kan vara så att om jag ska gå förbi där igen så kanske jag tänker, ska jag ta en annan väg eller ska jag gå fortare? Men det är väl typ så, men det är väl ingenting jag känner att jag tänker på så mycket. Men det är ofta så här, jag tar en annan väg. Men måste jag verkligen gå till skåpet igen? Lite så. Det är oftast killgäng som sitter och ... ja, men pratar, viskar lite, kollar. En kollar, då kollar alla. Och då märker man själv att de pratar kanske om det eller liknande. /Tjej

De unga tjejerna menar att det tar bara några minuter extra att gå en annan väg, och ibland är det lite kallt om det är vinter, men det är bättre än att bli utsatt för ovälkomna blickar och kommentarer. De berättar också att de utsätts på platser som i förlängningen tillhör utbildningsmiljön som gymmet eller på studentpuben.

Även killar begränsar sig på olika sätt. Flera av dem som vi pratat med säger att de inte vågar göra eller säga vissa saker till personer som de är intresserade av. De vill inte riskera att göra eller säga fel saker och i förlängningen bli uthängda på sociala medier eller i andra sociala sammanhang.

Tänk på:

- Att unga även påverkas av att andra utsätts för sexuella trakasserier i utbildningsmiljön.
- Att unga begränsar sig och sin livsmiljö för att slippa bli utsatta. De undviker delar av lokalerna eller vågar inte visa andra uppskattning för risken att bli uthängda i sociala medier.
- Att utbildningsmiljön är ungas arbetsmiljö. Unga ska inte behöva uppleva återkommande diskriminering i sin arbetsmiljö.

Ungas tankar om förebyggande arbete

- Unga på gymnasiet och universitet efterlyser ett tydligare proaktivt stöd från elev- och studenthälsan.
- Unga går i första hand till sina vänner eller någon annan de har förtroende för om de behöver stöd.
- Unga vill ha variation i arbets sätt kopplade till förebyggande arbete.
- Unga på grundskolan anser att det ibland blir lite för mycket av förebyggande arbete.
- Unga på universitet vet många gånger inte om att studenthälsan finns eller vad de erbjuder för stöd.

Flera av de unga som vi träffat menar att de är osäkra på om det finns ett förebyggande arbete och om det är till för alla.

Ju yngre de är, desto mer förebyggande arbete förekommer inom ramen för deras utbildning. Unga i grundskolan berättar att där förekommer likabehandlingsplaner och andra policydokument ofta i samband med lektioner. Däremot menar de att det kan bli för mycket och att det finns en risk att de börjar skämta

bort det. De menar att det sätt som arbetet genomförs på inte ”pratar till dem”.

Ju äldre de blir, desto mindre känner de unga att det finns ett förebyggande arbete i deras utbildningsmiljö. Flera killar som MUCF pratat med upplever att det förebyggande arbetet inte alls är förebyggande och proaktivt, snarare reaktivt och till för dem som utsatts. De efterfrågar ett förebyggande arbete som även är riktat till unga som känner att de ligger i riskzonen att utsätta andra och vill ha stöd i ett beteendeförändrande arbete.

≡ **Unga vill ha förebyggande arbete**

Unga menar att de uppskattar att det finns ett förebyggande arbete. Det skiljer däremot i vilken mån de menar att de får ta del av det. De efterfrågar att det ska finnas med i alla utbildningar och att det ska vara återkommande.

Unga som har erfarenhet av förebyggande arbete menar att det har hjälpt dem att få bättre självkänsla. Under de pass där de arbetat förebyggande genom bland annat värderingsövningar eller liknande så får de möjlighet att diskutera med andra och prova sina tankar på andra.

Unga på gymnasiet och studenter på universitet efterfrågar oftare att förebyggande arbete ska vara en del av deras utbildning. De har förslag på att göra det i

form av bland annat

- lunchföreläsningar
- tema för analys i olika uppgifter
- attityd- och värderingsövningar
- att blanda in elev- och studenthälsa i undervisningen.

(...) Jag tror att det handlar mycket om förståelse för alla andra. Och jag vet inte riktigt vad man ska göra åt det, än att man ska försöka så att alla elever ska kunna se det från andras perspektiv hela tiden. Man måste både kunna tänka på hur det känns för den som säger det, den som tar emot det, och för de som står bredvid. Och om man kan börja se sig in i andra människor så tror jag att det minskar? /Kille

Även om unga vill att det förebyggande arbetet ska finnas med i undervisningen önskar de också att det ska finnas andra sätt att förebygga. Flera av dem menar att med tanke på att de inte vill råka illa ut (läs avsnitt ovan) så borde det finnas kanaler där de anonymt kan anmäla sexuella trakasserier. De föreslår bland annat

- visselblåsarfunktioner
- anmälningslänkar.

Men det viktigaste som unga vill skicka med är att de måste få vara delaktiga i arbetet så att det sker på deras villkor och med deras sätt att uttrycka sig.

Tänk på

- Att unga vill möta andras tankar och normer genom att återkommande diskutera med andra i undervisningen.
- Att unga vill lära sig hur de ska agera genom att öva i till exempel värderingsövningar och forumteater.
- Att unga vill att det ska bli lättare för dem att anmäla anonymt då det kan skapa skam och ångest att gå ut öppet.
- Att unga vill vara delaktiga i det förebyggande arbetet genom att arbeta fram policydokument så som likabehandlingsplaner.
- Att skapa rutiner så att alla vuxna reagerar när sexuella trakasserier förekommer och att förebyggande åtgärder sätts in.

Referenser

Ungdomsstyrelsen (2010). *Hon, Hen, Han. En analys av hälsosituationen för homosexuella och bisexuella ungdomar samt för unga transpersoner*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

MUCF (2019). *Öppna fritidsverksamheten. Om hbtq, normer och inkludering*. Växjö: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor.

MUCF (2019). *Öppna skolan! Om hbtq, normer och inkludering i årskurs 7–9 och gymnasiet*. Växjö: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor.

MUCF (2020). *Det blir ju bara värre om jag berättar... Ungas erfarenheter av sexuella trakasserier i utbildningsmiljö. Fokus 20*. Växjö: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor.

MUCF (2020). *Rätt att veta!*. Växjö: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor.

SvD (2018). <https://www.svd.se/visste-inte-om-jag-skulle-doen-valdtog-han-mig>; <https://universitetslararen.se/2018/02/13/sexuella-trakasserier-behover-kartlaggas/>. Publicerad 13 februari 2018. Online: 2020-10-23.

SVT (2017). #tystiklassen – nu gör eleverna uppror mot sexuella trakasserier i skolan. <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/tystiklassen-nu-gor-eleverna-uppror-mot-sexuella-trakasserier-i-skolan>. Publicerad 22 november 2017. Online: 2020-10-23.

Thorén, M. (2017). #räckupphanden: Gymnasieelever vittnar om övergrepp. <https://lararnastidning.se/rackupphanden-gymnasieelever-vittnar-om-overgrepp/>. Lärarnas tidning. Publicerad 24 november 2017. Online 2020-10-23.

